

УДК 159.923.2.072

О. А. ПОЦУЛКО,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького національного медичного університету імені М. Горького, м. Донецьк

КОМУНІКАТИВНІ МОЖЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПЕРІОДУ ЗРІЛОСТІ (30–60 РОКІВ)

У статті характеризуються особливості нейрофізіологічного та психологічного розвитку психіки людини зрілого віку; аналізуються основні комунікативні знання та навички, якими повинні володіти люди в цьому віці; розглядаються домінуючі чинники отримання та обробки інформації людиною 30–60 років, а також роль комунікативних можливостей у формуванні її особистості.

Ключові слова: комунікація, зрілий вік, акме, особистість, спілкування, інформація, інформаційний простір, психпростір, образ, внутрішнє “Я”.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Оскільки суттєвою ознакою сьогодення є актуалізація системного підходу до аналізу особистостей через прояв їх соціально-психологічних властивостей, то розвиток і становлення особистості розглядається в єдності її внутрішньої психічної й зовнішньої практичної діяльності: з одного боку, соціально-психологічні властивості особистості проявляються, формуються й розвиваються в соціумі, з другого – соціальне середовище, володіючи великою кількістю ступенів свободи, значною мірою визначається особистими комунікативними якостями й можливостями індивіда. Це сприяє посиленню вимог до комунікативної поведінки особистості, підвищує її комунікативну компетентність, робить залежним успіх її діяльності від власних комунікативних знань, умінь і навичок. Комунікативна компетентність у цьому контексті трактується як інтегральна якість особистості, що пронизує всі її професійно-особистісні утворення, як оформленість індивідуальної програми пове-

дінки в системі соціальних відносин, мотиваційна приналежність до певного соціального середовища, спрямованість на розвиток комунікативних здібностей, прагнення до збереження й розвитку соціально-психологічних традицій конкретної соціальної інституції й тієї групи, у якій відбувається її соціалізація, загалом, як сформованість комунікативного стилю життя індивіда. При цьому важливо підкреслити, що зміни відбуваються не лише в особистості, не лише особистість проявляє активність як стосовно себе, так і стосовно групи, соціального оточення, а й змінюється саме суспільство, у якому ця особистість розвивається, сам соціум активно впливає на неї. Сформована і зріла особистість не є байдужою до того, як її сприймає оточення. Така людина обов'язково накреслює свій ідеальний образ (імідж) і критично себе оцінюючи, намагається виробити і удосконалити манери і прийоми спілкування, які продиктовані певним рівнем моральної свідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. За останнє півстоліття в психології та педагогіці накопичився великий досвід у вивченні особливостей нейрофізіологічного та психологічного розвитку психіки людини зрілого віку. Теоретичні положення розглядаються в працях О. О. Базалука [1], Б. С. Братуся [2], Д. Я. Райгородського [5] та інших. При цьому вітчизняні дослідники, такі як С. О. Черепанова [6], О. С. Штепа [7] та інші розглядають зрілу особистість як відкриту систему, що самоорганізовується.

Метою статті є показати роль комунікативних можливостей людини у розвитку її особистості періоду зрілості (30–60 років). Завдання роботи – проаналізувати домінуючі фактори отримання інформації на різних етапах формування особистості людини у період зрілості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передостанній період розвитку психіки в онтогенезі – це період зрілості. Він найбільш тривалий і займає період від 30 до 60 років. Це друге тридцятиріччя життя людини, у якому психіка найбільш активна та продуктивна. Період зрілості – це період вже не стільки накопичення, скільки реалізації творчого потенціалу психіки в повсякденному існуванні. Якщо до цього періоду психіка, головним чином, накопичувала і удосконалювала внутрішній потенціал, то в період зрілості все накопичене реалізується в певних матеріальних формах, які й забезпечують присутність психіки в матеріальному світі. Чим вагоміші і значущі для суспільства матеріальні форми, тим авторитетніша психіка в психопросторі. Основною у зрілому віці є професійна діяльність, яка до по-

хилого віку поступається місцем цінності існування та загальнолюдським цінностям.

Важливою для усвідомлення сутності зрілої особистості є група завдань акмеології, пов'язаних з науковим обґрунтуванням та висвітлюванням феноменології акме, найвищої точки, зрілості особистості; вивченням об'єктивних і суб'єктивних чинників, що визначають якісно-кількісні характеристики акме; розкриттям закономірностей і механізмів, наявність яких необхідна для того, аби людина досягла справжнього акме, тобто вивченням особистісних, психофізіологічних характеристик фізично і психічно зрілої дорослої людини, що дають їй змогу найкраще реалізуватися. Йдеться про ступінь зрілості особистості й вершину цієї зрілості, яка показує наскільки людина відбулася як громадянин, як спеціаліст, професіонал у певній галузі діяльності, про умови й чинники, які цьому сприяли або ж не сприяли [5, с. 19].

Можна виокремити такі характеристики зрілої особистості: 1) розвинуте почуття відповідальності; 2) потреба в турботі про інших людей; 3) здатність до активної участі в житті суспільства й до ефективного використання своїх знань і здібностей, до психологічної близькості з іншою людиною, до конструктивного розв'язання різноманітних життєвих проблем на шляху до найбільшої самореалізації. З погляду акмеології показовою характеристикою зрілості є визнання у групі соціально-психологічних властивостей і якостей індивіда. І якщо ця оцінка достатньо висока, то соціально-групове визнання не тільки компенсує, але й виправдовує в очах особистості навіть невдачі у сфері міжособистісних стосунків. Відсутність такого визнання – одна з причин психологічного дискомфорту людини, її незадоволеності своєю діяльністю тощо.

Якщо ж обставини складаються так, що в індивіда немає визнання ні на груповому, ні на особистісному рівні, то ця ситуація породжує психологічну кризу людини, що найбільш пов'язана з двома віковими кризами зрілої особистості: у віці 30 ± 2 роки у вигляді переоцінки свого життєвого шляху, коли людина не лише задумується над правильністю свого вибору, а й багато в ньому виправляє ("криза середніх років" у віці Христа) і передпенсійна криза у віці 55 ± 3 , коли настає період планування свого пенсійного життя [2, с. 397].

Криза середніх років може виникнути у випадку істотного розходження при порівнянні наявної ситуації з віком, коли людина очікує "пожинати плоди", з ідеальною, яку малювала собі в юності. Розходження у сфері

професійної ідентичності, яке включає незадоволення успішністю кар'єри, сформованим авторитетом, рівнем матеріального благополуччя, є лише одним із значущих розходжень, важливіших для чоловіка, ніж для жінки. Іншою такою сферою виступає сімейне життя, у якому кризу здатне викликати незадоволення сімейним статусом, вибором партнера і друзів, стосунки з близькими, благоустрій сім'ї та інше. Третя сфера, за якою відбувається процес зв'язки ідеалу і реальності, – це сфера особистісного зростання, яка включає задоволеність собою. Людина середніх років схильна аналізувати потребу в ній суспільства, міру розкриття в процесі життя своїх потенційних можливостей і здібностей.

Отже, зростання рівня особистісної зрілості зумовлене прагненням людини до самовизначення та цілісності, період особистісної зрілості пов'язаний зі зрілою его-ідентичністю людини, а зниження рівня особистісної зрілості, навпаки, викликане переживанням людиною кризи его-ідентичності та екзистенційної кризи. Тобто динамічність рівня особистісної зрілості детермінована ненормативними кризами і залежить більшою мірою від психологічного, а не паспортного віку людини.

Незаперечним є той факт, що для суспільства та для самої особистості надзвичайно важливо продовжити акме – найактивніший творчий період життя людини. Це нагальна потреба й актуальна проблема сучасних теоретико-прикладних досліджень, яка може розв'язуватися шляхом: 1) правильної організації часу життя особи (його темп, ритм); 2) формування в людини етичної й професійної культури, активності у виборі певного життєвого шляху; 3) виховання культури спілкування; 4) розвитку вміння привести у відповідність свої здібності й типологічні особистісні властивості з умовами життя, його можливостями та обмеженнями; 5) вивчення впливу етнопсихологічного середовища на розвиток і становлення особистості; 6) створення умов для подолання суперечностей мікросередовища та особистості, що детермінують поведінку індивіда; розробки науково обґрунтованого алгоритму продуктивного вирішення завдань розвитку зрілої людини; 7) створення методико-технологічного інструментарію, що дасть змогу виявити досягнутий рівень професіоналізму як окремої людини, так і групи людей; 8) самовдосконалення особистості, усвідомлення нею своїх реальних можливостей, ставлення до себе як до суб'єкта, творця свого життя.

Найголовнішими рисами – індикаторами зрілої особистості є синергічність, автономність, контактність, самоприйняття, креативність, толе-

рантність, відповідальність, глибинність переживань, децентрація, життєва філософія. Синергічність – здатність усвідомлювати себе як сенс. В еґо-ідентичності функція синергічності полягає у забезпеченні самодостатності. Автономність – готовність довіряти собі та здатність до самовизначення. В еґо-ідентичності функція автономності полягає у збереженні аутентичності. Контактність – здатність бути щирим у змістовному спілкуванні зі значущими людьми. В еґо-ідентичності функція контактності полягає у готовності до саморозкриття. Самоприйняття – здатність ставитись до себе, як до перспективного проекту. В еґо-ідентичності функція самоприйняття полягає у забезпеченні самооб'єктивації. Креативність – здатність втілювати власний погляд на життя в результатах діяльності. Для еґо-ідентичності функція креативності полягає у самостворенні. Толерантність – готовність до неупередженого, безоцінкового, аксіологічного сприймання людей і подій життя. В еґо-ідентичності функція толерантності полягає у розумінні неконфліктності себе і довкілля. Відповідальність – визнання людиною себе автором і опікувачем певного проекту, яким може бути певна справа, сама вона та її життя. В еґо-ідентичності функція відповідальності полягає у реалізації людиною бути сміливою. Глибинність переживань – здатність до екзистенційного сприймання світу. Для еґо-ідентичності функція глибинності переживань полягає у збереженні чуття власної сенсовності. Децентрація – здатність до внутрішнього діалогу і уміння бути різним, залишаючись самим собою. В еґо-ідентичності функція децентрації полягає у забезпеченні самоверифікації. Життєва філософія – усвідомлювання людиною власної реальності у контексті оточуючого світу в пошуку сенсу життя. В еґо-ідентичності функція життєвої філософії полягає у забезпеченні самопротяжності [7, с. 9–10].

У період зрілості особливого значення набуває вміння приймати радикальні рішення. Для багатьох психік період зрілості – це керівні посади, відповідальні завдання, досягнення більш високих соціальних, матеріальних, наукових, духовних і под. рівнів, прийняття доленосних рішень і т. д. Усе це пов'язано з умінням брати на себе відповідальність і приймати часто непопулярні, “доленосні” рішення.

“З власного досвіду скажу, що бути особистістю, лідером – це невдячна справа. Усім милий ти однозначно не будеш, тому психіка повинна бути готова до протистояння, до боротьби, стресів. Але для здорової психіки протистояння навколишнього спростору – це додаткове джерело активації, яке призводить до ще більшої ефективності діяльності. Боротьба загартовує

і мобілізує психіку, труднощі та протидорство підвищують енергоємність продуктів праці, у яких психіка являє себе” [1, с. 306].

Часто в період зрілості психіка стоїть перед вибором нової глобальної мети і відповідно комплексу цілей приватних. Це відбувається в результаті конфлікту в сімейних стосунках, на роботі, кризи в основі самої психіки, або з інших причин. Тому, перш ніж прийняти радикальне рішення, необхідно зважити всі “за” і “проти”, причому бажано скласти довільну таблицю, у якій викласти аргументацію обох варіантів вибору. Якщо аргументація за позитивне вирішення домінує, то його слід беззастережно приймати і надалі, ні в якому разі не давати волю сумнівам. Раз прийняте рішення повинно бути безапеляційним і закритим для обговорення. Можливо, час покаже, що ви помилилися. Але це Ваша помилка, помилка, яку Ви свідомо прийняли і тому вона не є смертельною. Жодна психіка не гарантована від помилок. Важливо вчасно помилку виявити, проаналізувати і виправити. “Потрібно завжди пам’ятати, що якщо сумніви візьмуть вгору, то можливо Ви власними руками скалічите свою долю. Тому, з одного боку, потрібно вміти вслухатися в себе, з іншого – приймати рішення, засновані не на почуттях і емоціях, а на логіці фактів. Єдине протистояння сумнівам – це формалізм фактів. Чим більше ви наведете доводів на користь свого вибору, чим переконливіше вони будуть, тим менше шансів сумнівам вплинути на ваше рішення” [1, с. 306].

У період зрілості дуже важливо продовжувати вдосконалювати внутрішню інформаційну базу. Помилково вважати, що накопиченої за попередні періоди інформації достатньо для повноцінної реалізації творчого потенціалу. Процес пізнання – це безперервний процес, незалежний від вікових рамок. У процесі розвитку онтогенезу, мірою досконалості психіки та продуктів її праці, процес пізнання повинен охоплювати більший масштаб майбутнього інформаційного простору. Чим масштабніші накопичені знання, тим якісніша реалізація творчого потенціалу, тим досконаліша людська діяльність.

Роки зрілості – це величезний життєвий досвід, який передбачає гармонізацію накопиченої внутрішньої інформаційної бази з повсякденним існуванням. У період зрілості людина приймає виважені рішення, меншою мірою проявляє категоричність і принциповість. Пройдений життєвий шлях і ті знання, які психіка накопичила, як правило, стимулюють до терпимості та толерантності щодо поведінки оточуючих, умиротворення і споглядальності щодо власних досягнень. Наприкінці періоду зрілості психіка вступає

в стадію мудрості – коли рішення спираються як на багату інформаційну базу, так і на широкий життєвий досвід. “Мудрість – це поєднання великих знань з життєвим досвідом” [1, с. 307].

Реалізація творчого потенціалу в період зрілості передбачає, у тому числі і передачу накопичених знань і досвіду наступним поколінням. Період зрілості – це період виховання не тільки дітей і онуків, але й оточуючих психік. Важливо виховати в навколишньому психпросторі відповідальність майбутніх батьків перед суспільством за їх дітей, таку відповідальність, яка була притаманна їх батькам. Тому період зрілості – це не тільки власні успіхи на життєвому поприщі, це ще й успіхи дітей. І не є винятком, що останнє в чомусь може компенсувати прогалини у власній самореалізації. Головне, щоб не було у всьому цьому нездорового фанатизму.

Важливе місце у виховному процесі періоду зрілості займає родовід: знання своїх предків мінімум до четвертого покоління. Останнім часом у педагогічних ВУЗах України ввели предмет “Основи родоводу” [6], не без підстави вважаючи, що подібна міра не тільки відродить гордість за культурне надбання нації, але й у значній мірі вплине на духовне становлення молоді. Знання історії своєї сім’ї виховує в дітях гордість за своїх предків, значною мірою стимулює внутрішню активність психіки, спрямовує її на більш масштабні звершення. Знання історії сім’ї пробуджує у дітей інтерес до знання історії нації, держави, цивілізації. Це все взаємопов’язані речі, що доповнюють одна одну. З цього приводу І. Ільїн писав: “Покажи мені, як ти віруєш і молишся; як проявляються у тебе доброта, геройство, почуття честі та обов’язку; як ти співаєш, танцюєш і читаєш вірші; що ти називаєш “знати” і “розуміти”, як ти любиш свою сім’ю; хто твої улюблені вожді, генії й пророки, – скажи мені все це, а я скажу тобі, якої нації ти син; та все це залежить не від твого свідомого свавілля, а від духовного укладу твого не-свідомого” [3, с. 237].

Отже, можна сказати, чим вагоміші досягнення психіки на шляху реалізації внутрішніх потенціалів, тим більш необхідні їй досвід і знання для підростаючих поколінь. Досконала психіка зобов’язана поділитися своєю досконалістю з навколишнім психпростором. У цьому їй природне призначення – в історії цивілізації свій слід залишають психіки, які домоглися найвищої досконалості.

Однак питання побуту, що актуалізуються в період зрілості, можуть істотно вплинути на реалізацію творчого потенціалу особистості. На жаль, наука знає багато прикладів, коли талановиті вчені, перспективні дослід-

ники змушені були реалізовувати свій величезний творчий потенціал не в розкритті змісту майбутнього інформаційного простору, а в реалізації нагальних побутових питань. До цього змушували: невлаштованість сім'ї, бажання забезпечити дружину і дітей елементарними матеріальними цінностями, бажання “бути не гірше інших”. І в цьому зв'язку образ людини майбутнього, безумовно, пов'язаний з політикою держави і цивілізації загалом, яка спрямована на матеріальне забезпечення всіх представників суспільства необхідним соціальним мінімумом. Ні про яку повноцінну реалізацію творчого потенціалу психіки не може бути й мови, якщо для цього не створено елементарних соціальних і матеріальних умов, що задовольняють насущні потреби людини. Будь-яка взаємодія психіки з інформаційним середовищем вимагає певної матеріальної бази, яка дозволяє оперативну і якісно розкривати зміст майбутньої інформації, реалізовувати в ній свій творчий потенціал. Чим досконаліші матеріальні засоби, тим продуктивніша взаємодія психіки з інформаційним простором.

У ході онтогенезу психіка стикається зі все більшою залежністю від матеріальних цінностей [4, с. 28]. З віком людині потрібне задоволення елементарних потреб: у їжі, житлі, засобах пересування, побутовій техніці, засобах комунікації і т. д. Усе це необхідно для повноцінного існування не тільки окремої людини, але і його сім'ї. Будь-який нормальний батько хоче, щоб його дитина не була обмежена в порівнянні з іншими дітьми, щоб в основу її психіки не закладалися комплекси, пов'язані з нуждою, бідністю і под. У результаті психіка стикається з проблемою: чи продовжувати реалізовувати внутрішні потенціали на досягнення глобальної мети на шкоду інтересам сім'ї, або ж пожертвувати глобальною метою, і направити внутрішній потенціал на досягнення матеріальних цінностей. Багато хто обирає останній варіант.

“Для того щоб матеріальні цінності не мали настільки принципової важливості, необхідно створити відповідні умови на рівні держави та цивілізації. Необхідно, щоб у період ранньої зрілості, коли психіка не обтяжена вирішенням сімейних питань, коли здійснюються тільки перші кроки в самостійному житті, створити певну ієрархію заохочення. Чим значиміші для суспільства продукти свідомої роботи людини, тим більше суспільство її матеріально заохочує. У сучасних розвинених державах подібна система заохочень уже існує, тому матеріальні цінності не мають тієї актуальності, яка спостерігається в державах з менш розвинутою економікою. Але для повноцінного формування образу людини майбутнього важливо, щоб у період

зрілості, у період формування сім'ї і продовження роду людського, психіка вступає з задоволеними матеріальними потребами. Чим менше психіку хвилює матеріальне, тим більше вона схиляється до духовних цінностей, які й закладає в основу внутрішнього світу своїх дітей.

Перманентне досягнення глобальної мети можливе тільки в двох випадках: 1) при постійному самовдосконаленні психіки і самоактуалізації глобальної мети; 2) за підтримки (стимуляції) з боку не тільки мікросоціальних груп, але й макросоціальної групи [1, с. 314]. Реалізуючи внутрішні потенціали в повсякденному житті, психіка повинна відчувати значимість своєї діяльності, потребу суспільства в продуктах її праці. І чим старша психіка, тим її оцінка важливіша з боку близького оточення і суспільства, тому що від цього залежить повноцінність її самооцінки та самозадоволення від власної діяльності.

У період зрілості, в більшості своїй, як для чоловіків, так і для жінок актуалізується проблема тіла. Але якщо в період юності актуальність тілесності була викликана недосконалістю психіки, нерозумінням власної значущості, то в період зрілості проблема тіла постає в зовсім іншому світлі: високорозвинена психіка не в змозі миритися з ознаками старіння, що усе більше проявляються. Старіюче тіло з хворобами і нездужаннями стає дратівливим фактором для повноцінного функціонування високорозвиненої психіки. І психіка всіма силами приступає до усунення цього подразника.

Як показують дослідження, чоловіки і жінки, які переступили сорокалітній проміжок часу, значно більше починають приділяти увагу своєму тілу: зовнішньому вигляду, фізичному стану, здоров'ю. І це закономірно. Психіка вперше починає розуміти значимість здорового тіла для самоідентифікації, для повноцінної реалізації творчого потенціалу. Психіка переорієнтовує свою активність, як приватну мету висуває боротьбу за повернення "другої молодості", причому вперше, перш за все для себе, а не для інших. "Друга молодість потрібна, перш за все, самій психіці для продовження гармонії між розумом, душею і тілом" [1, с. 315]. Нормальний стан психіки – коли вона впевнена у презентабельності своєї тілесності, коли тіло не дратує своїми формами, що "запливли", нездужаннями, хворобами. Весь життєвий досвід, якісна інформація, акумульована в нейронних комплексах пам'яті, мобілізується на усунення дратівливого чинника тілесності.

Висновки. Розглянувши запропоновану проблему, вивчивши ряд психологічної, педагогічної та соціологічної літератури, ми дійшли до деяких висновків:

по-перше, період зрілості – це період вже не стільки накопичення, скільки реалізації творчого потенціалу психіки в повсякденному існуванні;

по-друге, у період зрілості особливого значення набуває вміння приймати радикальні рішення й удосконалювати внутрішню інформаційну базу;

по-третє, період зрілості – це період відповідальності за виховання дітей, де важливе місце у виховному процесі займає родовід;

по-четверте, у період зрілості актуалізуються питання побуту і проблема тіла;

по-п'яте, підсумком періоду зрілості повинні стати такі характеристики: 1) втілення глобальної мети в повсякденне життя; 2) формування образу людини майбутнього в дітях, онуках, учнях, близькому оточенні; 3) становлення людини як особистості: високорозвинена психіка, значущі для суспільства продукти праці, самоідентифікація в суспільстві і націленість на рішення одного з масштабних проектів в ім'я майбутнього людства; 4) досягнення певних матеріальних, соціальних, наукових, духовних і т. д. рівнів, що позначають послідовність і спрямованість психіки після досягнення глобальної мети.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Дана стаття не вичерпує і не розкриває всі важливі аспекти даної проблеми, що буде здійснено у подальших дослідженнях та висвітлено у наукових публікаціях.

Список використаної літератури

1. Базалук О. А. Философия образования в свете новой космологической концепции : учебник / О. А. Базалук. – К. : Кондор, 2010. – 458 с.
2. Братусь Б. С. Психология личности. Хрестоматия : учебное пособие / Б. С. Братусь / под ред. Д. Я. Райгородского. – Самара : Бахрах-М, 2006. – Т. 2. – С. 385–456.
3. Ильин И. А. Путь к очевидности / И. А. Ильин. – М. : Республика, 1993. – 430 с.
4. Лэмб М. Биология старения / М. Лэмб : пер. с англ. – М. : Мир, 1980. – 206 с.
5. Райгородский Д. Я. Психология личности / Д. Я. Райгородский. – Т. 1. Хрестоматия. – Самара : Бахрах-М, 2004. – 512 с.
6. Черепанова С. О. Філософія родознавства : навчальний посібник / С. О. Черепанова. – К. : Т-во “Знання”, КОО, 2008. – 460 с.
7. Штепа О. С. Диспозиційна модель особистісної зрілості : автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. псих. наук : спец. 19.00.05 “Соціальна психологія; психологія соціальної роботи” / О. С. Штепа. – К., 2006. – 23 с.

Рецензент – доктор філософських наук, професор Александровська В. М.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2013.

Поцулко Е. А. Коммуникативные возможности личности периода зрелости (30–60 лет)

В статье характеризуются особенности нейрофизиологического и психологического развития психики человека зрелого возраста; анализируются основные коммуникативные знания и навыки, которыми должны обладать люди в этом возрасте; рассматриваются доминирующие факторы получения и обработки информации человеком 30–60 лет, а также роль коммуникативных возможностей в формировании его личности.

Ключевые слова: *коммуникация, зрелый возраст, акме, личность, общение, информация, информационное пространство, психпространство, образ, внутреннее “Я”.*

Potsulko O. A. Communication abilities of personality in the period of adulthood (30–60 years)

The article characterizes the features of neurophysiological and psychological development of the human psyche in the period of adulthood. The main communication knowledge and skills necessary for people in this age have been analyzed; the dominant factors of obtaining and processing of information by a person at the age of 30–60 years have been described; and the role of communication abilities in the formation of personality has been explained.

Keywords: *communication, adulthood, acme, personality, communication, information, information environment, psychological environment, image, inner “I”.*